

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна

Г. Г. Грінченко

УСНА ІСТОРІЯ:

Методичні рекомендації
з організації дослідження

Для студентів і аспірантів

Харків
2007

УДК 930.2:801.81
ББК 63.211
Г85

Рекомендовано вченою радою філософського факультету
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 9 від 23 березня 2007 р.)

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор кафедри історії України
Полтавського державного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка **Волошин Ю. В.**;

кандидат історичних наук, наукова співробітниця інституту
народознавства НАН України **Кісь О. Р.**;

кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Мусієздів О. О.

Грінченко Г. Г.

Г85 Усна історія: Методичні рекомендації з організації дослідження: Для
студентів і аспірантів. — Х.: Харківський національний університет імені
В. Н. Каразіна, 2007. — 28 с.

Методичні рекомендації з організації усно-історичних досліджень орієнтовані на студентів і аспірантів — представників всіх дисциплін, які у своїй практиці застосовують метод усної історії або так чи інакше працюють з отриманими методом інтерв'ювання джерелами, та включають такі позиції: рекомендації з розробки концепції дослідження й обґрунтування необхідності залучення до нього інтерв'ю-спогодів; пропозиції щодо вибору респондентів з урахуванням шляхів їх пошуку, а також вирішення проблеми репрезентативності їх вибірки; варіанти можливих інтерв'ю та пропозиції щодо їхньої схеми, співпраці інтерв'юера й респондента в безпосередній «ситуації інтерв'ю», а також упорядкування матеріалів дослідження (складання супровідної документації, транскрипції й атрибуції усно-історичних джерел).

УДК 930.2:801.81
ББК 63.211

Підготовлено за сприяння
Східного інституту українознавства ім. Ковальських

© Грінченко Г. Г., 2007
© Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна, 2007
© Дончик І. М., макет обкладинки, 2007

ЗМІСТ

Вступ	4
1. Обґрунтування дослідження.....	7
2. Вибір респондентів.....	8
3. Пошук респондентів.....	9
4. Вибір типу інтерв'ю	11
5. Розробка схеми інтерв'ю.....	13
6. Технічна підготовка до інтерв'ю	15
7. «Ситуація інтерв'ю»	16
8. Супровідна документація.....	18
9. Транскрипт інтерв'ю	20
Рекомендована література	22
Додаток 1	
Приклад паспортного листа до інтерв'ю	25
Додаток 2	
Приклад договору на проведення інтерв'ю й зберігання його фонозапису.....	26
Приклад угоди на зберігання й використання транскрибованої копії інтерв'ю.....	27

ВСТУП

Останнім часом дослідження з усної історії стають дедалі популярнішими в українських соціально-гуманітарних студіях. Про це свідчать цікаві розробки й певні здобутки вітчизняних науковців у фіксації та документуванні різноманітних усно-історичних свідчень, оповідей чи автобіографічних нарацій, їх інтерпретації й аналізі, атрибуції та публікації. Застосування методу усної історії у дослідженні замовчуваних та спірних питань, пов'язаних передусім із травматичними подіями національної історії, дозволило скоригувати традиційні погляди на певні конкретно-історичні проблеми, доповнити вже наявні дані щодо відомих макроісторичних масових процесів чи певною мірою заповнити «білі плями», особливо щодо недавнього радянського минулого.

Серед наймасштабніших усно-історичних проектів, за результатами яких українська історіографія збагатилася першими публікаціями відповідної тематики, слід назвати дослідницький та архівно-музейний проект «Образ сили духу: жива історія підпільного життя Української Греко-католицької церкви 1946–1989 рр.»¹, проект «Усна історія української селянської культури 1920–30 років»², проект дослідження голодомору 1932–1933 рр.³, дослідження «Україна ХХ століття

¹ Повну інформацію про проект, музей і архів розміщено на веб-сторінці Інституту історії церкви <http://www.ichistory.org/ukrsite/index2.php>.

² Див.: Нолл В. Трансформація громадянського суспільства. Усна історія української селянської культури 1920–30 років. — К.: Центр досліджень усної історії та культури РОДОВІД, 1999. — 559 с.

³ Див.: Український голокост 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив. Том I / Упоряд. о. Ю. Мицик. — К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2003. — 296 с.; Український голокост 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив. Том II / Упоряд. о. Ю. Мицик. — К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2004. — 443 с.; Український голокост 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив. Том III / Упоряд. о. Ю. Мицик. — К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — 432 с.

у пам'яті жінок», що був проведений у рамках міжнародної ініціативи «Жіноча пам'ять: вивчення життя та ідентичностей жінок при соціалізмі»⁴, проекти дослідження пам'яті про примусову працю на території нацистської Німеччини цивільного населення окупованої України⁵.

Українські дослідники брали й продовжують брати активну участь у низці міжнародних проектів, серед яких, крім уже названих, найбільш резонансними є проекти збору документальних свідчень про долі людей, що в роки Другої світової війни залучалися до рабської та примусової праці на території Третього Рейху⁶, «Книга пам'яті колишніх в'язнів концтабору Дахау»⁷ та інші. Така інтенсифікація наукових зв'язків «усних істориків» України з представниками цього напрямку з інших країн свідчить про наявність рівноправної фахової взаємодії в межах європейської й світової наукової спільноти.

Необхідність узагальнення набутого досвіду попередніх проектів з усної історії (міжнародних та вітчизняних, авторських та колективних, тематичних та автобіографічно-нарративних), урахування як методичних здобутків, так і певних помилок, що виявилися найбільш типовими під час проведення зазначених проектів, а також фактична відсутність в Україні науково-методичної літератури відповідної

⁴ Див.: *Женская устная история. Гендерные исследования*/Сост. А. Пето. — Бишкек: ОФ «Центр издательского развития», 2004. — 304 с.; *Усна жіноча історія. Повернення: Історіографія сільських жінок у контексті суспільно-історичних факторів радянського і перехідного періодів*. — К.: ЖЦ «Спадщина», 2003. — 292 с.

⁵ Цій проблематиці присвячено авторські проекти Г. Грінченко та Т. Пастушенко, за їх результатами опубліковано: *Невигадане: Усні історії оstarбайтерів* / Автор-упоряд., ред., вступ. ст. Г. Г. Грінченко. — Х.: Видавничий Дім «Райдер», 2004. — 236 с.; *«То була неволя...» Спогади та листи оstarбайтерів*. — К.: Поліграф. д-ця Ін-ту історії НАН України, 2006. — 542 с.

⁶ Докладніше див.: *Грінченко Г. Свидетельства о судьбах людей*//Гагаринская TRI (Европейский университет в Санкт-Петербурге). — Вып. 5 (17) — март 2006. — С. 10–11.; http://keui.univer.kharkov.ua/oral_history/project_1.html.

⁷ Українською мовою інформацію про проект розміщено на веб-сторінці Секції усної історії Східного інституту українознавства ім. Ковальських: <http://keui.univer.kharkov.ua/project/project-dahau.htm>

проблематики⁸ обумовили актуальність розробки методичних рекомендацій з організації усно-історичного дослідження. Вони включатимуть наступні позиції: рекомендації з розробки концепції дослідження й обґрунтування необхідності залучення до нього інтерв'ю-спогадів, пропозиції щодо вибору респондентів з урахуванням шляхів їх пошуку, а також вирішення проблеми репрезентативності їх вибірки, варіанти можливих інтерв'ю та пропозиції щодо їхньої схеми. Подальші рекомендації стосуватимуться проблем співпраці інтерв'юера й респондента в безпосередній «ситуації інтерв'ю», а також упорядкування матеріалів дослідження (складання супровідної документації, транскрипції й атрибуції усно-історичних джерел). Методичні рекомендації мають загальний характер й орієнтовані як на істориків, так і на представників так званих «суміжних» дисциплін, які у своїй практиці застосовують методи усної історії, або так чи інакше працюють з отриманими методом інтерв'ювання джерелами.

Особливостям усної історії та її епістемологічним проблемам присвячені сотні статей і десятки спеціальних монографій, огляд яких уже не раз ставав темою спеціального дослідження⁹. У них порушуються питання вірогідності й суб'єктивності, креативного характеру інтерв'ю як історичного джерела, співвідношення офіційної історії й колективного

⁸ З організації й проведення тематичних досліджень за допомогою методів усної історії див.: *Нагайко Т. Ю., Іваненко А. О.* Методичні рекомендації з організації та проведення наукових досліджень з питань вивчення історичного минулого сільських населених пунктів засобами усної історії (для студентів історичних факультетів). — Переяслав-Хмельницький, 2005. — 43 с.; рекомендації з видання «усних історій» див.: *Сурева Н.* Правила видання джерел з усної історії (проект). — Запоріжжя, 2005. — 24 с. Російською мовою див. також: *Лоскутова М. В.* Устная история: Методические рекомендации по проведению исследования. — СПб.: Европейский Дом, 2002. — 56 с.

⁹ Див., наприклад: *Thompson P.* The Voice of the Past. Oral History. — Oxford University Press, 2000. — 368 p.; *Томпсон П.* Голос прошлого. Устная история /Пер. с англ. — М.: Издательство «Весь Мир», 2003. — 368 с.; *Wierling D.* Oral History/Aufriß der Historischen Wissenschaften. Bd 7: Neue Themen und Methoden der Geschichtswissenschaft. — Stuttgart, 2003. — S. 81–152. *Plato, Alexander von.* Erfahrungsgeschichte — Von der Etablierung der Oral History//Biographische Methoden in den Humanwissenschaften/Hrsg. von G. Jüttemann und H. Tomae. — Weinheim, 1998. — S. 60–74.

vs індивідуального переживання цієї історії, обумовленості особистих спогадів приналежністю до тієї чи іншої соціальної групи і пов'язаних із цим особливостей саморепрезентацій, міждисциплінарного характеру усної історії та її місця в «історіописанні» у цілому.

Сучасне розуміння усної історії, якщо узагальнити й стисло викласти її основні характеристики, включає три основні компоненти: процес безпосередньої передачі й запису (за допомогою аудіо- чи відеотехніки) спогадів, оповідань чи автобіографічних нарацій, отримані в результаті цього процесу новостворені історичні джерела, а також їх подальший, насамперед реконструктивний чи наративний (текстуальний) аналіз. Однією з головних специфічних рис усно-історичних джерел є їхнє конструювання, створення в процесі інтерсуб'єктивної взаємодії дослідника й оповідача, тому великого значення набуває ретельна, продумана й логічно побудована підготовка до інтерв'ю.

1. ОБҐРУНТУВАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Рішення щодо залучення інтерв'ю-спогадів як історичного джерела має бути обґрунтованим з точки зору: 1) відповідності цілям і завданням дослідження та 2) необхідності пошуку за їх допомогою додаткових відомостей чи перспектив вивчення процесу, явища чи окремої історичної події. Для цього на даному етапі бажано чітко з'ясувати, яка саме проблема має бути вирішена за допомогою усно-історичного джерела. Це може бути, по-перше, *реконструкція*, відтворення ситуації, середовища, історичного контексту або їх окремих елементів, вивчення динаміки формування й змін тих чи інших структур, інститутів і організацій на підставі оповідей про індивідуальний щоденний «рутинний» досвід і практику інформантів.

По-друге, залучення інтерв'ю-спогадів може бути спрямованим на вивчення як індивідуального, так і колективного *досвіду* «проживання» певних історичних подій на основі дослідження міжособистісних взаємозв'язків, індивідуальних життєвих прагнень та моделей їхньої реалізації в історичній перспективі.

Інші пізнавальні можливості пропонують інтерв'ю, спрямовані на вивчення *історичної пам'яті* як «складного соціокультурного феномену, пов'язаного з осмисленням історичних подій та історичного досвіду

(реального та/або уявного), і водночас як продукту маніпуляції масовою свідомістю з політичною метою»¹⁰. Тоді усні історії учасників безпосередніх історичних подій можуть залучатися до дослідження переплетінь репрезентацій особистого досвіду та його осмислення з системою символів, знаків, міфів і обмежень, що сформували колективне уявлення про подію, яка вивчається, та відображають певну спільність культурно-історичного досвіду в даному соціумі.

Не підлягає сумніву, що обґрунтуванню *відповідності* й *необхідності* повинно передувати детальне знайомство з писемними джерелами й літературою з теми дослідження, не в останню чергу тому, що саме в них можуть міститись якщо не імена безпосередніх учасників подій/процесів/явищ, то цінна імпліцитна інформація щодо їх подальшого пошуку.

2. ВИБІР РЕСПОНДЕНТІВ

Крім очевидної відповідності загальній концепції дослідження, вибір респондентів обумовлюється питаннями, які дослідник вирішує висвітлити/пояснити/проаналізувати за допомогою усно-історичних свідчень. Якщо таким питанням є відтворення чи реконструкція певної ситуації чи конкретної події, а також вивчення досвіду їх «переживання», тоді вибір респондентів диктується наявністю безпосередніх свідків цих явищ чи подій. Цих свідків дослідник визначає *генеральною сукупністю «мнемонічного співтовариства»* й описує її за допомогою певного набору характеристик. Так, наприклад, у проекті збору документальних свідчень про долі людей, що в роки Другої світової війни залучалися до рабської та примусової праці на території Третього Рейху, який мав на меті, перш за все, вивчення досвіду цих осіб, а також відтворення середовища й умов їхнього перебування на примусових роботах, *генеральна сукупність* була визначена таким чином. Це були *всі* громадяни України, хто на час проведення проекту мав офіційне підтвердження перебування на території нацистської Німеччини в якості цивільної примусової робочої сили; роки народження — від 1937 й вище; стать — як чоловіча, так і жіноча; місце

¹⁰ Репина Л. П. Культурная память и проблемы историописания (историографические заметки)/Препринт WP6/2003/07. — М.: ГУ ВШЭ, 2003. — С. 10.

примусової депортації — територія колишнього рейхскомісаріату «Україна» й так званої «військової зони окупації». Але, згідно умов проекту, до цієї групи не ввійшли й до інтерв'ю не запрошувалися військовополонені, які залучалися до примусових робіт на території Німеччини, а також діти колишніх остарбайтерів, які могли б розповісти про примусовий досвід своїх батьків чи родичів.

У тому випадку, коли дослідницький інтерес спрямований на вивчення історичної пам'яті, її структур, конструкцій, каналів трансляції, співвіднесення офіційного дискурсу й особистісного досвіду, характерними ознаками генеральної сукупної групи можуть стати й інші, більш широкі показники. Але в кожному випадку слід пам'ятати, що за будь-яких дослідницьких завдань, які обумовили необхідність використання усно-історичного свідчення, неминуче виникає проблема узагальнення результатів дослідження, а саме — співвіднесення індивідуального досвіду людини й історичного процесу в його найширшому розумінні. Цілком зрозуміло, що всіх потенційних свідків чи носіїв історичної пам'яті опитати неможливо, тому перед тим, як перейти до вирішення питання пошуку респондентів, необхідно визначити *вибіркову сукупність* респондентів з метою подальшого обґрунтування висновків щодо перенесення результатів аналізу певного масиву інтерв'ю на рівень загальних історичних процесів, іншими словами — довести *репрезентативність* запланованих до запису усних історій¹¹.

3. ПОШУК РЕСПОНДЕНТІВ

У найбільш узагальненому вигляді методів пошуку респондентів може бути три: *приватний, інституційний та архівно-документальний*. Найбільш розповсюдженим «приватним» шляхом пошуку респондентів прийнято вважати метод так званого «снігового

¹¹ Про вибірковий метод та репрезентативність в історичних та соціологічних дослідженнях див.: Измestьева Т. Ф. Выборочный метод//Количественные методы в исторических исследованиях: Учеб. пособие/Под ред. И. Д. Ковальченко. — М.: Высшая школа, 1984. — С. 101–135; Генеральная и выборочная совокупность. Оценка ошибки выборки//Паниотто В. И., Максименко В. С. Количественные методы в социологических исследованиях. — К.: Наукова думка, 1982. — С. 167–175.

кому» — коли перші інформанти (або навіть сам дослідник) допомагають знайти інших з кола своїх друзів чи знайомих. Інституційний метод передбачає звернення дослідника до певного кола організацій, органів, об'єднань чи установ. Ними можуть бути: громадські й профспілкові організації, професійні об'єднання й товариства, фонди, газети, журнали, радіо й телебачення тощо. Архівно-документальний метод є доречним тоді, коли архівні документи з тематики дослідження містять певні відомості стосовно інформантів як учасників подій, що висвітлюються в цих матеріалах.

Під час пошуку респондентів слід враховувати те, що завдяки зверненню до різного роду інституцій (набагато рідше — у «приватний» спосіб) дослідник може знайти так званих «професійних свідків» — людей, чії оповіді давно й заздалегідь є продуманими, структурованими й апробованими на різноманітних зустрічах, засіданнях й різноманітних громадських заходах, на протипагу «пересічним свідкам», тобто тим, хто до моменту появи дослідника не мав можливості — чи бажання — відтворити й артикулювати свій досвід публічно. Крім того, досвід попередніх проектів примушує враховувати такий феномен, як великий вплив інституціональної комунікації на формування певної загальної схеми в оповіданнях «професійних свідків» однієї й тієї ж організації, наявність схожих і часом ідентичних тем, сюжетів і навіть конкретних ситуацій. Також різні пізнавальні можливості запропонує подальший аналіз і інтерпретація усно-історичних нарацій: 1) «типових представників» означеної для дослідження сукупності респондентів, 2) «маргіналів» цієї групи, 3) представників «екстремального типу» та 4) «видатних особистостей»¹².

Основним показником того, що дослідник опитав достатню кількість інформантів, прийнято вважати повторення інформації, на пошук якої спрямоване інтерв'ювання. Такий «поріг» чи «ефект насичення» спостерігається при різній кількості проведених інтерв'ю й може сягати як 20–30, так і кілька сотень «усних історій» в залежності від конкретної мети та об'єму дослідження.

¹² Семенова В. В. Качественные методы в социологии/В. А. Ядов, В. В. Семенова. Стратегия социологического исследования: описание, объяснение, понимание социальной реальности: Учеб. для вузов — М.: Академкнига; Добросвет, 2003. — С. 411.

4. ВИБІР ТИПУ ІНТЕРВ'Ю

Вибір типу інтерв'ю чи їх комбінація також залежать як від мети й завдань дослідження, так і від проблем, що мають бути вирішеними шляхом залучення усно-історичних джерел. У залежності від кількості осіб, що інтерв'юються одночасно, вирізняють *одноособне* й *групове інтерв'ю*, останнє, в свою чергу, може бути *дискусією фокус-групи* (focus group discussions) й *інтерв'ю спільноти* (community interview). За тематичною спрямованістю й інформаційним потенціалом інтерв'ю поділяються на *біографічні* (individual life story), *проблемні* (single-issue interview), *генеалогічні* (family-tree interview), *щоденникові* (diary interviewing).

Найбільш поширеними й інформаційно насиченими прийнято вважати: 1) біографічне інтерв'ю, яке також має назву «історії життя» чи «розповіді про життя»¹³, і є орієнтованим на вивчення суб'єктивного, особистісного сприйняття минулого в межах цілісного біографічного досвіду, та 2) проблемне (*тематичне, сфокусоване*) інтерв'ю, спрямоване на вивчення «переживання» людиною окремої історичної події, ситуації чи явища. Варіантом біографічного інтерв'ю є лейтмотивне інтерв'ю, за допомогою якого в усно-історичному дослідженні вивчається вплив досвіду, набутого під час участі в тій чи іншій події, на подальшу біографію опитуваного.

В залежності від наявності стандартного для всіх інформантів питальника, що містить конкретні (не наративні) запитання, і біографічні, і проблемні інтерв'ю бувають: 1) *структурованими* (якщо вони спрямовані лише на відповіді питальника), 2) *напівструктурованими* (якщо вони містять відкриту фазу вільного оповідання), 3) *неструктурованими* або наративними (вільна фаза охоплює все інтерв'ю в цілому, додаткові запитання дослідника є наративними, а не конкретними, й «прив'язаними» до нарації респондента).

Генеалогічні інтерв'ю частіше за все використовуються в дослідженнях, присвячених історії родини чи вивченню певних довгострокових

¹³ Різницю між останніми двома термінами див.: Скокова Л. Біографічні дослідження в соціології: традиція і сучасний досвід. — К.: ІС НАНУ, 2004. — С. 93.

тенденцій, механізмів і каналів трансляції історичної пам'яті тощо. Як правило, такому типу інтерв'ю передують біографічна нарація оповідача, під час якої виникає необхідність поширити її змістовний потенціал за рахунок переказу інформантом біографій членів своєї родини.

Щоденникові інтерв'ю використовуються переважно в дослідженнях певних соціальних тенденцій і передбачають ведення групою інформантів регулярних письмових чи усних (на диктофон) записів протягом деякого часу (тижня, місяця, року тощо) з метою фіксації певних питань чи опису окремих повсякденних практик. Ці записи можуть робитися як кожен день, так і раз на тиждень чи місяць; після завершення дослідження вони передаються досліднику для узагальнення й аналізу.

В історичних дослідженнях дискусії в фокус-групах чи більш численних спільнотах мають свою специфіку. Частіше за все вони використовуються перед проведенням біографічних інтерв'ю, включаючи генеалогічні, та проблемних інтерв'ю з метою попереднього знайомства як з потенційними респондентами, так і з можливим колом питань, які виникнуть під час подальших «один-на-один» інтерв'ю. Думки, переживання, оцінки зібраних у групі людей, а також оперування ними незвичною для дослідника термінологією або часто повторюваний опис схожих ситуацій чи подій допоможуть дослідникові внести певні корективи до схеми проведення подальших інтерв'ю. У свою чергу, цілеспрямоване інтерв'ювання групи респондентів може стати засобом вивчення проблем історичної пам'яті, наприклад — дискурсивних стратегій окремих колективів і спільнот, і в цьому зв'язку — процесу конструювання за їх допомогою індивідуального спогаду таким чином, що він згодом стає колективним.

Головною різницею між інтерв'юванням фокус-групи й спільноти (де кількість осіб може сягати 30) прийнято вважати направленість акценту взаємодії: у разі фокус-групової дискусії він робиться на спілкуванні членів групи проміж собою, дослідник у цьому випадку не є інтерв'юером, він виконує функції «модератора», чия головна задача полягає в провокаційному підштовхуванні обміну думками завдяки дотриманню позиції «наївного слухача», що має наслідком створення особливої довірливої й дружньої атмосфери. У разі інтерв'ю в великій спільноті акцент взаємодії переноситься на спілкування інтерв'юера й колективу в цілому, дослідник (а краще — два) ставить прямі запитання й стежить за тим, щоб право на відповідь отримав кожен із присутніх. Перевагами цих двох видів групового інтерв'ювання, крім зазначених вище можливостей

збору попередньої інформації й дослідження питань, пов'язаних зі способами й схемами конструювання й відтворення колективних спогадів, є також можливість «повернути» ці спогади назад — певний усталений колектив (наприклад — члени громадського об'єднання) може вислухати й оцінити висновки дослідника¹⁴.

5. РОЗРОБКА СХЕМИ ІНТЕРВ'Ю

Після вирішення питання, яким має бути інтерв'ю та кого саме інтерв'юватиме дослідник, бажано продумати послідовну схему проведення бесіди. Частіше за все в усно-історичних дослідженнях використовується відкрите (нарративне, неструктуроване) чи напіввідкрите (напівструктуроване) біографічне чи проблемне інтерв'ю. Схема їх проведення є певною мірою схожою, й першим кроком, який слід передбачити під час її складання, стане *встановлення контакту з респондентами*. Першу зустріч бажано присвятити розповіді про тематику й основні питання дослідження, ознайомленню з необхідними для підписання документами (про них див. розділ «Супровідна документація»), обов'язковому інформуванню респондента про те, де саме, чи за допомогою кого були знайдені його телефон чи адреса, поясненню того, що на практиці інтерв'ю триває достатньо довго (3–4 години), крім того, необхідно узгодити час і місце проведення інтерв'ю, які мають бути зручними

¹⁴ Про проблему «повернення» спогадів див.: Warren A. Oral History and Migrant Wage Labor: Sources of Narrative Distortion//Oral History Review. — Summer/Fall 2001. — Vol. 28 Issue 2. — P. 1–20. Андерсон Воррен торкається питання необхідності ознайомлення респондентів вже не з розтекстовками інтерв'ю, а з певними результатами дослідження, що особливо важливо для невеликої соціальної групи, якою в його роботі була громада мексиканських робітників-мігрантів. Проводячи польове дослідження, автор виявив, що представників даної громади до нього інтерв'ювали етнологи, лінгвісти, соціальні працівники й експерти комітету з захисту прав працівників, але природна зацікавленість робітників-мігрантів до результатів їхньої роботи залишилася незадоволеною, що викликало недовіру до А. Уоррена як науковця-історика.

в першу чергу для інформанта, тим самим надаючи йому час для підготовки. Такий перший контакт можна встановлювати як під час особистої зустрічі (у разі попереднього «пілотного» спілкування в групі — у ході самої бесіди), так і по телефону. У разі встановлення першого контакту за допомогою пошти, варто додати до письмового роз'яснення конверт із маркою й зворотною адресою. Інформувати респондента про цілі й завдання проекту на початку самого інтерв'ю (якщо першої зустрічі для попереднього знайомства не було) не є бажаним — за практикою проведених досліджень такий вступ «заморожує», сковує людину, створює більш офіційну, ніж дружню й відкриту для довірливої розмови атмосферу. У такому випадку рекомендується залишити чистими декілька метрів (чи секунд) плівки й дописати інформацію про проект пізніше. Але це не стосується повідомлення про дату й час проведення інтерв'ю, а також про імена й прізвища дослідника й інформанта — їх можна записати як на початку, так і наприкінці бесіди, після слів подяки.

Наступний крок у плануванні як біографічного, так і проблемного інтерв'ю слід присвятити формулюванню *першого запитання*. Очевидно, що в проблемних інтерв'ю перше запитання повинно будуватися навколо теми дослідження, але в термінах не суто наукових, а більш простих й зрозумілих респонденту. Взагалі, протягом всього інтерв'ю досліднику слід утримуватися від позиції «всезнаючого слухача», експерта, арбітра, чи, того гірше, пропагандиста й провідника якихось ідей — політичних, національних, релігійних тощо — навпаки, треба намагатися якомога більше мінімізувати власну «присутність» і вплив на інформанта. Зрозуміло, що абсолютне «виключення» інтерв'юера з ситуації інтерв'ю неможливе, але слід робити все задля запобігання свідомої провокації чи акцентуації розмови. У разі біографічного інтерв'ю бажано не підказувати респондентові ніякої «об'єктивної» початкової точки оповідання, як то: «розкажіть, будь ласка, свою біографію з моменту народження», «...з того моменту, як себе пам'ятаєте» і т. ін. Навіть слово «біографія» бажано замінити на «історію Вашого життя», й наголосити на її унікальності й важливості для слухача.

У разі неструктурованого відкритого наративного інтерв'ю заздалегідь сформульовані питання відсутні (про наративні питання див. розділ «Ситуація інтерв'ю»). Якщо заплановані до проведення інтерв'ю є напівструктурованими, то після формулювання першого запитання слід перейти до *складання питальника* — детально-тематичного у разі проблемного й тематично-хронологічного у разі біографічного інтерв'ю.

Загальні рекомендації щодо складання питальника такі. У разі біографічного інтерв'ю всі заплановані питання бажано звести до певних тематичних блоків, які потім розташувати за хронологічним принципом. Запитання, що повинне «ввести» респондента до певної теми, бажано робити відкритим, тобто таким, можливі варіанти відповіді на який не містяться в самому його формулюванні («Розкажіть, будь ласка, про Ваше навчання в школі...»). Наступні питання в межах кожного тематичного блоку можуть бути спрямованими як на отримання конкретної відповіді («У якому році Ви закінчили школу»), так і на стимулювання подальших асоціацій чи згадок про певну ситуацію, подію, відрізок життя («Розкажіть, будь ласка, про Ваших шкільних друзів та вчителів»). У разі проблемного інтерв'ю структура питальника обумовлена межами бажаного «заглиблення» в тему, тобто ступенем її деталізації, а також наявністю суміжних чи паралельних сюжетів вивчення. У цьому випадку дотримання хронологічної послідовності підтем не є обов'язковим. Очевидно, що всі питання навіть імпліцитно не повинні вміщувати декларацій певних ідей, настанов чи уподобань дослідника.

6. ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА ДО ІНТЕРВ'Ю

Вибір техніки, за допомогою якої фіксується (записується) інтерв'ю, частіше за все залежить від самого дослідника, рідше — від організації, що є ініціатором проекту. Сучасний асортимент аудіо- й відеотехніки є настільки багатий, що її опис і рекомендації стосовно використання тієї чи іншої марки потребує спеціальних технічних знань і окремої публікації. Зазначимо лише те, що в проектах, які здійснювалися раніше й тривають досі, запис інтерв'ю проводився як за допомогою аналогової, так і цифрової апаратури, а також як на аудіо-, так і на відеонаосії.

Очевидною є перевірка перед кожним інтерв'ю технічного стану апаратури й мікрофонів, наявності додаткового комплексу батарейок та необхідної, з урахуванням можливості незапланованої довгої бесіди, кількості касет, якщо апаратура не є цифровою. Під час безпосереднього запису бажано працювати з двома мікрофонами — як для інформанта, так і для дослідника, а також стежити за якістю запису.

7. «СИТУАЦІЯ ІНТЕРВ'Ю»

Відкрите наративне біографічне¹⁵ чи проблемне інтерв'ю. Такий тип інтерв'ю включає в себе дві фази: 1) основну біографічну оповідь інформанта та 2) наративні запитання, орієнтовані на уточнення, прояснення й деталізацію обставин, ситуацій, діючих осіб та їх характеристик, що пролунали під час основної фази інтерв'ю. Перша частина відкритого інтерв'ю передбачає бездіалогову комунікацію, тобто є розповіддю виключно інформанта, яку не можна переривати ніякими, навіть стимулюючими запитаннями. Зусилля дослідника по підтримці й розвитку нарації респондента на даному етапі повинні обмежуватися в першу чергу мімікою, жестами й невербальними знаками, а також заохочувальними, але нейтральними словами чи дуже коротенькими реченнями: «розумію», «так-так, звичайно», «дійсно», «насправді» (але не «який жах!», «як це могло трапитися!», «що Ви говорите!» й т. ін.). Стримана прихильність до оповідача й сприйнятливий невтручання в його розповідь повинні стати головними принципами роботи дослідника на цьому етапі інтерв'ю. Під час відкритої фази бажано робити записи в блокноті, чи якимось іншим способом фіксувати ті моменти в оповіданні інформанта, які по завершенні цієї фази стануть основою наративних запитань інтерв'юера. Ці записи також будуть дуже корисними під час написання протоколу інтерв'ю (див. наступний розділ).

В усно-історичних, так само, як і в інших соціо-гуманітарних дослідженнях, спрямованих на отримання «усних» джерел, *нاراتивними* прийнято вважати такі запитання дослідника, які «прив'язані» до нарації оповідача й є відкритими. Ці питання слід ставити тільки після того, як респондент закінчив свою основну біографічну чи тематичну оповідь та позначив її завершення в кожному випадку іншими, але по

¹⁵ Метод «класичного» наративного автобіографічного інтерв'ю розроблений Фріцем Шютце та вдосконалений Габріелою Розенталь; основні положення методу див. у: *Schütze F. Biographieforschung und narratives Interview//Neue Praxis. — Jahrgang 13/1983. Heft. 3. — S. 283–293; Rosenthal, Gabriele. Biographical method — biographical research//Seale Clive, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium, and David Silverman (eds.). Qualitative Research Practice. — London: SAGE Publications, 2004. — P. 48–64.*

суті своєї схожими словами («наразі це все», «от таке було моє життя», чи навіть «ну, що ще Вам розповісти?»). Звичайно, навичка до фіксування тих моментів розповіді, що потребують подальшого уточнення, й підготовка на їх основі наративних запитань паралельно з «інтенсивним слуханням» інформанта приходять із практикою. Але в будь-якому випадку бажано не робити великої, на кілька днів перерви між основною й «уточнюючою» фазами інтерв'ю, а одразу переходити до постановки наративних запитань, які кожного разу бажано починати словами, що «повертають» оповідача назад у розказану їм історію: «Ви говорили про...», «Ви пригадували...», «Ви називали...» і т. п. Самі наративні запитання можуть бути такими.

- 1) Питання-уточнення: «Ви говорили про те, що... будь ласка, поясніть, що Ви мали на увазі».
- 2) Питання-розширення, часове та ситуаційне: «Ви пригадували..., будь ласка, розкажіть, що цьому передувало», чи «Ви пригадували..., будь ласка, розкажіть, чим все закінчилося».
- 3) Питання-персоналізація: «Ви розповідали про..., пригадайте, будь ласка, хто ще...».
- 4) Питання-деталізація: «Ви називали..., будь ласка, розкажіть про це детальніше».
- 5) «Сценарне» питання: «Давайте ще раз повернемося до ситуації, коли... Розкажіть, будь ласка, що ще Ви пам'ятаєте? Що й хто Вас оточував? Що Ви бачили, що чули?»...

Типологія питань може бути й іншою. Так, наприклад, питання можуть підрозділятися на такі, що передбачають звернення до певного періоду в житті респондента, до теми, що лунала в розповіді, до ситуації, до аргументу чи декларації якої-небудь ідеї¹⁶. Вирізняють також описові питання «широкого» й «малого» кола¹⁷.

Якщо дослідник проводив відкрите біографічне чи проблемне інтерв'ю, то після наративних питань і відповідей на них слід дуже коректно, обережно й ввічливо закінчити бесіду. По-перше, треба обов'язково подякувати оповідачеві і, що є дуже важливим, надати йому можливість

¹⁶ Див.: *Мещеркина Е. Ю. Основной рассказ и структура дополнительных вопросов/Педагогическая антропология: феномен детства в воспоминаниях. — М.: Изд-во УРАО, 2001. — С. 67.*

¹⁷ Див. *Ярская-Смирнова Е. Р. Социальная антропология. Учебное пособие для вузов. — Ростов-на-Дону: «Феникс», 2004. — С. 318–319.*

самому задати питання дослідникові. По-друге, якщо на початку інтерв'ю не було вирішено питання авторських прав, слід ознайомити респондента з умовами зберігання й використання інтерв'ю та підписати необхідні документи (див. наступний розділ). По-третє, навряд чи варто відмовлятися від запрошення «на чай» чи вечерю, особливо тоді, якщо ситуація підказує, що респондент заздалегідь готувався до такого закінчення зустрічі.

У разі *напівструктурованого інтерв'ю* дослідник сам має вирішити, чи одразу переходити до третьої фази запитань із складеного заздалегідь питальника, чи зробити паузу й домовитися про наступну зустріч з респондентом. Тут треба орієнтуватися на такі об'єктивні речі, як втома чи, навпаки, триваючий інтерес співрозмовника, його самопочуття й настрій. При проведенні третьої фази інтерв'ю суворе дотримання послідовності складеного питальника не є обов'язковим, досліднику бажано йти за логікою й хронологією розповіді респондента. Очевидним є не наполягання на тих питаннях, відповіді на які є неприємними для інформанта, бо навряд чи варто експлуатувати важкий чи болісний спомин людини заради будь-якої наукової, навчально-педагогічної чи комемораційної мети.

8. СУПРОВІДНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

До складу рекомендованої супровідної документації входять: 1) паспортний лист до інтерв'ю, 2) протокол інтерв'ю, 3) коротка біографія респондента (бажано), 4) підписаний респондентом договір на проведення, зберігання й подальше використання інтерв'ю¹⁸.

Паспортний лист (картка обліку) є стандартизованим документом, в якому міститься коротка інформація про респондента, дослідника, місце й час проведення інтерв'ю, відомості про техніку, що використовувалася під час інтерв'ю, а також тип зберігання тексту інтерв'ю — відкритий, частковий, закритий чи анонімний. Типи зберігання й доступу

¹⁸ Зразки супровідної документації, розроблені в рамках релігійно-дослідницької практики «Жива історія УГКЦ», див. на веб-сторінці Інституту історії церкви <http://www.ichistory.org/ukrsite/pages/courses3.html>.

(тут мова йде про доступ до аудіо- чи відеозапису інтерв'ю) слід роз'яснити респонденту додатково. Так, частковий тип доступу до інформації передбачає обмеження за сферою її використання: дослідження, викладання, друкування, тиражування тощо. Закритий тип обмежує доступ за категорією користувача (наприклад, доступ є закритим для користувачів молодше 18 років) чи строку зберігання (наприклад, доступ є закритим упродовж 10 років). Анонімний тип доступу передбачає відсутність певних даних про респондента. Типову форму паспортного листа до інтерв'ю див. у Додатку 1.

Протокол інтерв'ю є більш неформальним, суб'єктивним, деякою мірою художнім текстом, у якому дослідник фіксує не тільки «суху» інформацію про пошук, знайомство з респондентом і «ситуацію інтерв'ю», але, перш за все, свої враження від загальної атмосфери співбесіди, власні почуття й переживання, що виникли під час слухання «усної історії» інформанта, а також описання міста, де проводилось інтерв'ю, запланованих (наприклад, розгляд фотоальбому) і незапланованих ситуацій (наприклад, неочікуваний дзвінок по телефону чи візит), що виникали під час його запису.

Коротка біографія респондента. Складається переважно під час заповнення паспортного листа до інтерв'ю наприкінці бесіди, містить більш детальну інформацію про «життєвий шлях» опитуваного ніж та, що фіксується в стандартній формі облікової картки, є доречною при проведенні як біографічних, так і проблемних інтерв'ю.

Договір на проведення, зберігання й подальше використання інтерв'ю. У першу чергу цей документ повинен містити слова щирої подяки респонденту за його згоду взяти участь в інтерв'юванні та передати досліднику чи організації-виконавцю проекту права на використання інтерв'ю й інформації, яку воно вміщує. Далі, у договорі повинні бути зафіксовані адреса архіву, де зберігатиметься інтерв'ю, «режим доступу», тобто обмеження щодо його використання (якщо вони є), а також контактна інформація дослідника, який проводив інтерв'ю, для можливого подальшого звернення до нього респондента.

Не підлягає сумніву, що не тільки аудіо-/відеозаписи, а й тексти, які дослідник отримав у результаті подальшої розшифровки інтерв'ю, є конфіденційними й не можуть бути опубліковані чи використані іншим шляхом без дозволу оповідача. Для запобігання можливих непорозумінь навколо авторських прав на тексти інтерв'ю, особливо у разі їхньої запланованої подальшої публікації чи цитування, бажано додатково

ознайомити респондента з транскрибованим текстом інтерв'ю й отримати ще один документ — дозвіл на всебічне чи часткове використання тексту інтерв'ю. Варіанти цих документів див. у Додатку 2.

9. ТРАНСКРИПТ ІНТЕРВ'Ю

Головним усно-історичним документом, що підлягатиме подальшому аналізу, є текст, тобто *транскрипт* інтерв'ю — «письмова форма дослівної передачі мовної інформації, отриманої під час польового дослідження... [яка] містить дослівні висловлювання індивіда, а також реєстрацію інтонаційних особливостей та емоційних реакцій на інтерв'ю»¹⁹. Звичайно, презентація автобіографічної чи будь-якої іншої нарації у вигляді історії, що артикулює, «звучить», де задіяні паузи, інтонація, міміка, жести оповідача, семантично значно багатша, ніж написаний текст, і це є найважливішою особливістю усно-історичного свідчення і пов'язаних з нею труднощів інтерпретації. Процес переведення Звуку в Знак при транскрибуванні аудіозапису інтерв'ю наптовхується на проблеми, які часом складно вирішити, — як передати в тексті інтонаційну варіативність оповідання, зміну швидкості й ритму мови, голосову модуляцію й особливу музичність усної мови, змістові акценти й маркери значень.

Графічні й літерні символи, що використовуватиме дослідник при транскрипті інтерв'ю, обираються як з урахуванням існуючих нотаційних систем²⁰, так і в рамках власних уподобань науковця. У такому випадку до того, як перейти до процесу безпосереднього транскрибування, бажано обов'язково визначитися, які саме інтонації та емоції і що ще окрім них необхідно зафіксувати саме в цьому текстовому протоколі, виходячи з цілей і завдань дослідження, що здійснюватиметься із залученням даного транскрипту. Наприклад, дослідник може орієнтуватися

¹⁹ Семенова В. В. Качественные методы: введение в гуманитарную социологию. — М.: Добросвет, 1998. — С. 228.

²⁰ Макаров М. Основы теории дискурса. — М.: Гнозис, 2003. — С. 106–117; Скокова Л. Біографічні дослідження в соціології... — С. 200–201; Сурева Н. Правила видання джерел... — С. 12–13.

на збереження всіх особливостей усної мови інформанта, залишення недомовлених слів і фраз у первісному вигляді, фіксацію пауз й деяких комунікативних компонентів («сміється», «посміхається» та ін.).

Після транскрибування інтерв'ю для остаточного оформлення необхідної супровідної документації треба виділити в тексті основні теми, яких торкався в своїй оповіді респондент, і занести їх у паспортний лист інтерв'ю з зазначенням сторінок у тексті й хвилин у запису, де вони артикулюються.

З упорядкуванням усієї необхідної документації та оформленням транскрипту роботу з організації усно-історичного дослідження можна вважати закінченою. Наступним кроком має стати аналіз усно-історичного джерела, методичні рекомендації щодо якого виходять за рамки даної публікації.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Астафьева Е. Н., Кошелева О. Е., Мещеркина Е. Ю., Нуркова В. В.* Биографическое интервью. — М.: Изд-во УРАО, 2001. — 88 с.
2. *Безрогов В. Г., Кошелева О. Е., Мещеркина Е. Ю., Нуркова В. В.* Педагогическая антропология: феномен детства в воспоминаниях: Учебно-методическое пособие/Под общ. ред. Б. М. Бим-Бада. — М.: Изд-во УРАО, 2001. — 189 с.
3. *Белановский С. А.* Глубокое интервью: Учебное пособие. — М.: Николо-Медиа, 2001. — 320 с.
4. *Грінченко Г.* Усна історія: теорія, метод, джерело//Невигадане: Усні історії остарбайтерів/Автор-упоряд., ред., вступ. ст. Г. Г. Грінченко. — Х.: Видавничий Дім «Райдер», 2004. — С. 10–32.
5. *Женская* устная история. Гендерные исследования. /Сост. А. Пето. — Бишкек: ОФ «Центр издательского развития», 2004. — 304 с.
6. *Количественные* методы в исторических исследованиях: Учеб. пособие/Под ред. И. Д. Ковальченко. — М.: Высшая школа, 1984. — 384 с.
7. *Лоскутова М. В.* Устная история: Методические рекомендации по проведению исследования. — СПб.: Европейский Дом, 2002. — 56 с.
8. *Макаров М.* Основы теории дискурса. — М.: Гнозис, 2003. — 280 с.
9. *Нагайко Т. Ю., Іваненко А. О.* Методичні рекомендації з організації та проведення наукових досліджень з питань вивчення історичного минулого сільських населених пунктів засобами усної історії (для студентів історичних факультетів). — Переяслав-Хмельницький, 2005. — 43 с.
10. *Нолл В.* Трансформація громадянського суспільства. Усна історія української селянської культури 1920–30 років. — К.: Центр досліджень усної історії та культури РОДОВІД, 1999. — 559 с.
11. *Память* о блокаде: Свидетельства очевидцев и историческое сознание общества: Материалы и исследования/Под ред. М. В. Лоскутовой. — М.: Новое издательство, 2006. — 392 с.
12. *Паниотто В. И., Максименко В. С.* Количественные методы в социологических исследованиях. — К.: Наукова думка, 1982. — 272 с.
13. *Семенова В. В.* Качественные методы: введение в гуманистическую социологию. — М.: Добросвет, 1998. — 292 с.
14. *Скокова Л.* Біографічні дослідження в соціології: традиція і сучасний досвід. — К.: ІС НАНУ, 2004. — 204 с.
15. *Сурева Н.* Правила видання джерел з усної історії (проект). — Запоріжжя, 2005. — 24 с.
16. *Томпсон П.* Голос прошлого. Устная история/Пер. с англ. — М.: Издательство «Весь Мир», 2003. — 368 с.
17. *Український* голокост 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив. Том I /Упоряд. о. Ю. Мицик. — К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2003. — 296 с.; *Український* голокост 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив. Том II/Упоряд. о. Ю. Мицик. — К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2004. — 443 с.; *Український* голокост 1932–1933: Свідчення тих, хто вижив. Том III/Упоряд. о. Ю. Мицик. — К.: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2006. — 432 с.
18. *Устная* история и биография: женский взгляд/Ред. и сост. Мещеркина Е. Ю. — М.: Невский Простор, 2004. — 270 с.
19. *Усна* жіноча історія. Повернення: Історіографія сільських жінок в контексті суспільно-історичних факторів радянського і перехідного періодів. — К.: ЖЦ «Спадщина», 2003. — 292 с.
20. *Хрестоматия* по устной истории/Пер., сост., введение, общ. ред. Лоскутовой М. В. — СПб.: Изд-во Европ. ун-та в С.-Петербурге, 2003. — 396 с.
21. *Ядов В. А.* Стратегия социологического исследования: Описание, объяснение, понимание соц. реальности/В. А. Ядов; В. В. Семенова. — М.: Академкнига; Добросвет, 2003. — 596 с.
22. *Ярская-Смирнова Е. Р.* Социальная антропология. Учебное пособие для вузов. — Ростов-на-Дону: «Феникс», 2004. — 416 с. (в соавт. с Романовым П. В.).
23. *Plato, Alexander von.* Erfahrungsgeschichte — Von der Etablierung der Oral History//Biographische Methoden in den Humanwissenschaften

- /Hrsg. von G. Jüttemann und H. Tomae. — Weinheim, 1998. — S. 60–74.
24. *Rosenthal, Gabriele*. Biographical method — biographical research//Seale Clive, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium, and David Silverman (eds.). *Qualitative Research Practice*. — London: SAGE Publications, 2004. — P. 48–64.
25. *Rosenthal, Gabriele*. The Healing Effects of Storytelling: On the Conditions of Curative Storytelling in the Context of Research and Counseling //Qualitative Inquiry. — 2003. — Volume 9. — № 6. — P. 915–933.
26. *Schütze F.* Biographieforschung und narratives Interview//Neue Praxis. — Jahrgang 13/1983. Heft. 3. — S. 283–293.
27. *The oral history reader*/Ed. by Robert Perks and Alistair Thomson. — London and New York: Routledge, 2002. — 479 p.
28. *Warren A.* Oral History and Migrant Wage Labor: Sources of Narrative Distortion//Oral History Review. — Summer/Fall 2001. — Vol. 28 Issue 2. — P. 1–20.
29. *Wierling D.* Oral History/Aufriß der Historischen Wissenschaften. Band 7: Neue Themen und Methoden der Geschichtswissenschaft. — Stuttgart, 2003. — S. 81–152.

Приклад паспортного листа до інтерв'ю

Дата й місце проведення інтерв'ю	
РЕСПОНДЕНТ:	
ПІБ (псевдонім)	
Дата й місце народження	
Адреса й телефон	
Доступ до інформації (відкритий, частковий, закритий, анонімний)	
Походження, склад родини, виховання, генеалогія	
Рівень і характер освіти	
Професія, перелік посад	
ІНТЕРВ'ЮЕР:	
ПІБ	
Адреса й телефон	
ІНТЕРВ'Ю	
Загальна кількість годин запису	
Вид і марка диктофону	
Вид і марка плівки	
Основний зміст інтерв'ю (перелік тем і сюжетів із зазначенням хвилин запису чи метрів плівки)	
Місце проведення інтерв'ю, його опис, інтер'єр	
Ставлення респондента до питань, його готовність дати інтерв'ю	
Кількість зустрічей з респондентом	
Примітки й коментарі	

Приклад договору на проведення інтерв'ю й зберігання його фонозапису

Секція усної історії
Східного інституту українознавства ім. Ковальських

м. Харків «__» _____ 200__ р.

1. Висловлюючи щире подяку, Секція усної історії Східного інституту українознавства ім. Ковальських прийняла від:

ПІБ: _____

Адреса: _____

Телефон: _____

Фонозапис інтерв'ю, записаного у рамках проекту «_____»

2. Я підтверджую, що передав(ла) фонозапис свого інтерв'ю Секції усної історії Східного інституту українознавства ім. Ковальських для збереження й використання в навчальних і академічних цілях. Я передаю Секції усної історії Східного інституту українознавства ім. Ковальських усі права на використання фонозапису мого інтерв'ю за винятком наступних обмежень по використанню (якщо вони є) _____

3. Мені відомо про те, що фонозапис мого інтерв'ю зберігатиметься в Секції усної історії Східного інституту українознавства ім. Ковальських для академічного використання іншими дослідниками.

4. Мені відомо про те, що при наявності питань стосовно дослідницького проекту «_____» я можу вступити в контакт із дослідником _____

Секції усної історії Східного інституту українознавства ім. Ковальських за адресою: _____

Інтерв'юер

Респондент

Приклад угоди на зберігання й використання транскрибованої копії інтерв'ю

1. Я, _____,
ознайомившись з транскрибованою копією свого інтерв'ю, не заперечую проти використання в навчальних і академічних цілях як самого тексту, так і інформації, яку він містить, за винятком наступних обмежень (якщо вони є):

2. Мені відомо про те, що транскрибована копія мого інтерв'ю зберігатиметься в Секції усної історії Східного інституту українознавства ім. Ковальських для академічного використання іншими дослідниками.

Підпис

Дата

Навчальне видання

ГРІНЧЕНКО Гелінада Геннадіївна

Усна історія:

Методичні рекомендації з організації дослідження:
Для студентів і аспірантів

Редактор *І. Ю. Азаркова,*
коректор *І. Л. Д'яченко,*
комп'ютерна верстка *Ю. І. Цитковська,*
макет обкладинки *І. М. Дончик.*

Підписано до друку 26.03.2007.
Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Гарнітура SchoolBook.
Умов. друк. арк. 1,6. Облік.-вид. арк. 1,2
Наклад 300 прим. Ціна договірна.

61077, Харків, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
організаційно-видавничий відділ НМЦ

Надруковано ФОП «Петрова І. В.»,
вул. Героїв праці, 79, буд. 137, м. Харків, 61144, Україна.
Свідцтво про державну реєстрацію ВОО №948011 від 03.11.2003 р.,
тел. 362-01-52